

SITUAȚIA MEDICO-SOCIALĂ A PERSOANELOR VÂRSTNICE

Gabriela ȘORIC, Ana POPESCU,
Elena COȘCIUG, Anatolie NEGARĂ,
Laboratorul științific de gerontologie,
IP Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
Nicolae Testemițanu

Rezumat

Îmbătrânirea populației reprezintă una dintre cele mai importante probleme ale umanității. Ritmul procesului de îmbătrânire în Republica Moldova este mult mai înalt, comparativ cu țările dezvoltate. A fost realizat un studiu pentru a elucida schimbările în această grupă eterogenă de populație, realizat în două etape. Scopul a constat în evaluarea situației medico-sociale și determinarea problemelor mari geriatrice ale populației, realizat pe un lot de 410 pacienți cu vârsta peste 65 de ani. Toți bolnavii au fost examinați consecutiv pe măsura internării în secția specializată de geriatrie din cadrul IMSP Spitalul Clinic al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, pe parcursul anului 2018. A doua etapă a studiului a constat în determinarea problemelor medico-sociale în abordarea geriatică, relatate de 112 medici de familie care au fost intervievați. Rezultatele au relevat ponderea singurătății la vârstnici, izolare socială, violență în familie, maladii concomitente, sindroame majore geriatrice, stabilite la majoritatea vârstnicilor din studiu. Procesul de îmbătrânire a populației implică consecințe importante în planul protecției sociale și al asistenței medicale acordate persoanelor vârstnice, fiind în același timp categoria populațională în rândul căreia modificările de vârstă duc la mărirea considerabilă a incidenței mortalității și invalidității.

Cuvinte-cheie: vârstnic, medico-social, sindroame geriatrice

Summary

Medico-social status of elderly population

The aging of the population is one of the most important problems of humanity. The rhythm of the aging process in the Republic of Moldova is much higher compared to developed countries. A study was conducted to elucidate the changes in this heterogeneous population group, carried out in two stages. The purpose of the first stage consisted in assessing the medical-social situation and determining the geriatric problems of the elderly population, performed on a group of 410 elderly patients over 65 years. All patients were examined consecutively as being hospitalized in the specialized geriatric section of IMSP Clinical Hospital of the Ministry of Health, Labor and Social Protection in 2018. The second stage of the study consisted in determining the medical-social problems in the geriatric approach, reported by the family doctors, in the study were attended by 112 family physicians who were interviewed. The results of the assessment of the medico-social situation of the elderly in the study revealed the proportion of loneliness in the elderly, socially isolated elderly people, domestic violence, concomitant illnesses, large geriatric syndromes established in most elderly people. The aging process of the population generates important consequences in terms of social protection and health care for elderly people, while it is the population category in which the age changes lead to a significant increase in the incidence of mortality and disability.

Keywords: elderly, medical-social, geriatric syndromes

Резюме

Медико-социальное положение пожилых людей

Старение населения является одной из важнейших проблем человечества. Ритм процесса старения в Республике Молдова значительно выше по сравнению с развитыми странами. Было проведено исследование, чтобы выявить изменения в этой гетерогенной группе населения, проведенное в два этапа. Цель первого этапа состояла в оценке медико-социальной ситуации и определении гериатрических проблем населения, выполненного на группе из 410 пациентов старше 65 лет. Все пациенты были обследованы последовательно в порядке поступления в специализированное гериатрическое отделение в Государственное медицинское санитарное учреждение Клиническая больница Министерства здравоохранения, труда и социальной защиты в течение 2018 года. Второй этап исследования состоял в определении медико-социальных проблем в гериатрическом подходе, о которых сообщили 112 семейных врачей, которые были опрошены. Результаты оценки медико-социального положения пожилых людей в ходе исследования позволили выявить долю одиночества у пожилых людей, социально изолированных пожилых людей, бытового насилия, сопутствующих заболеваний, крупных гериатрических синдромов, установленных у большинства пожилых людей. Процесс старения населения влечет за собой важные последствия с точки зрения социальной защиты и здравоохранения для пожилых людей, в то время как это категория населения, в которой возрастные изменения приводят к значительному увеличению смертности и инвалидности.

Ключевые слова: пожилые, медико-социальные, гериатрические синдромы

Introducere

Îmbătrânirea populației este un fenomen global, de lungă durată, care în ultimele decenii afectează toate țările lumii, tendință care se păstrează și în secolul XXI. În prezent, îmbătrânirea populației constituie una dintre cele mai importante probleme ale umanității. Creșterea procentuală și cea absolută a populației vârstnice este un fenomen demografic comun tuturor țărilor avansate [1, 3, 12]. Reducerea globală a natalității, procesele de migrație în paralel cu sporirea constantă a numărului vârstnicilor duc la schimbarea echilibrului dintre generații. Numărul persoanelor care îmbătrânesc, la nivel mondial, este în creștere mai rapidă decât la alte grupe de vârstă. Dacă în anul 1950 ponderea vârstnicilor în lume a fost

de 8%, conform prognozelor realizate de ONU – Divizia Populație, în anul 2050 ponderea vârstnicilor va spori până la 22% din populația totală a globului. Se consideră că procesul de îmbătrânire este un proces ireversibil și ponderea populației tinere va scădea.

Potrivit estimărilor la nivel global, numărul persoanelor în etate (≥ 60 de ani) a constituit circa 901 milioane în anul 2015, dintre care 125 milioane au mai mult de 80 de ani. Astfel, unul dintre opt oameni din întreaga lume are vârsta ≥ 60 de ani [6, 7]. Două treimi din persoanele în vârstă trăiesc în țările în curs de dezvoltare, numărul vârstnicilor din regiunile mai puțin dezvoltate crește mai repede decât în regiunile mai dezvoltate, acestea fiind deja în curs de îmbătrânire, procese legate de migrație și de motive economice în unele regiuni [10,11].

Republica Moldova, ca și alte țări în tranziție, se caracterizează printr-un proces mai rapid de îmbătrânire demografică, ce are loc în condițiile situației economice și sociale actuale. Conform datelor Biroului Național de Statistică, la începutul anului 2017 în Moldova locuiau 609,9 mii persoane în vârstă ≥ 60 de ani, ceea ce constituie 17,2% din numărul total al populației stabile. Conform structurii acestui contingent de vârstă, fiecare a treia persoană în RM este de 60-64 ani, iar 13,4% sunt persoane care au depășit 80 de ani [2]. Ritmul de creștere a vârstnicilor se accelerează, aceștia constituind 12,3% în anul 2015 (comparativ cu 9,2% în 1990) [4,8].

În raportul ONU cu privire la analiza modificării structurii pe vârste a populației în anii 1950-2050 se menționează că secolul actual va fi martorul unei îmbătrâniri rapide a populației, acesta fiind un fenomen global ce afectează viața tuturor oamenilor. Problema principală, determinată de transformarea structurii pe vârste a populației, constă în multitudinea și complexitatea consecințelor îmbătrânirii oamenilor. Îmbătrânirea cauzează numeroase probleme medicale, economice și sociale, apare necesitatea unor măsuri în contextul creșterii ponderii populației vârstnice [9].

Scopul studiului a constat în evaluarea situației medico-sociale și determinarea necesităților populației vârstnice.

Material și metode

Studiul epidemiologic a fost realizat în două etape. Obiectivul primei etape a constat în stabilirea problemelor geriatrice majore ale populației vârstnice, fiind realizată pe un lot de 410 pacienți cu vârstă peste 65 de ani, media fiind de $71,11 \pm 0,29$ de ani. Sexul feminin a constituit 60%, iar cel masculin – 40% din cazuri. Toți bolnavii au fost examinați consecutiv pe măsura internării în secția specializată de geriatrie a IMSP Spitalul Clinic al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, pe parcursul anului 2018. Datele studiului realizat sunt preliminare.

Obiectivul celei de-a doua etape a constat în determinarea problemelor medicale în abordarea geriatică și continuitatea medico-socială, relatate de către medicii de familie. În studiu au participat 112 medici de familie care au fost intervievați. Astfel, din zona Nord a țării au fost 19,64% de medici, din zona Centru – 69,64%, din zona Sud – 10,71% de medici.

Datele obținute au fost prelucrate în pachetul soft *STATISTICA 7,0*.

Rezultate și discuții

Rezultatele primei etape a studiului au relevat date importante privind situația medico-socială a populației vârstnice. Un semn de bătrânețe este singurătatea întâlnită destul de des, atât în sens fizic (bătrânii sunt lăsați singuri, fără familie), cât și în sens psihologic (simțind inutilitatea lor pentru familie, societate). Persoanele vârstnice sunt deosebit de vulnerabile la singurătate și izolare socială, fapt cu un puternic impact negativ asupra sănătății și calității vieții lor [1, 3].

Rezultatele evaluării situației sociale a vârstnicilor luați în studiu au relevat ponderea singurătății în 34,14% cazuri, vârstnicii care locuiesc cu unul dintre soți constituie 49,75% cazuri, cu unul din părinți – 1,46%, iar cu familia copiilor – 17,80% cazuri. Totodată, a fost stabilită ponderea vârstnicilor izolați familial – 8,78% cazuri, iar vârstnici izolați social – 7,07% cazuri.

Un alt fenomen răspândit în societatea contemporană este violența, în fața căreia persoanele în etate devin una dintre cele mai vulnerabile categorii ale populației. În studiul dat, violență în familie au raportat 2,19% vârstnici, violență fizică – 0,73%, violență morală – 3,17% și violență în afara familiei – 4,14% cazuri. În literatura de specialitate se subliniază că bătrânii reprezintă un contingent de oameni cu risc major de abuzuri și victimizare, atât în cadrul familiei, cât și în afara ei [15].

S-a stabilit că există un procent al vârstnicilor care rămân angajați în câmpul muncii, având în vedere veniturile mici la majoritatea membrilor acestei categorii de populație. Astfel, s-a determinat că 6,58% de persoane cu vârsta peste 65 de ani sunt angajați în câmpul muncii.

Vârsta înaintată este asociată cu multiple boli cronice, concomitente [7]. Studiarea patologiilor cu o incidență înaltă la vârstnici are o însemnătate majoră, dată fiind speranța de viață mai redusă a acestora în Republica Moldova, în comparație cu statele mai dezvoltate. Cercetarea numărului maladiilor concomitente la pacienții din grupul de studiu a relevat pacienți vârstnici cu două comorbidități în 1,93% cazuri, cu trei comorbidități – 5,16% cazuri, cu patru – 24,51%, cu cinci – 34,83%, cu șase comorbidități – 23,22%, cu mai mult de șase – 9,67% cazuri.

Respectiv, predominarea pacienților vârstnici cu polipatologie înseamnă că aceștia constituie gru-

pul pentru polimedicatie, fiind printre cei mai mari consumatori de preparate medicamentoase. Astfel, pacienții vârstnici care primesc patru și mai multe medicamente concomitent au constituit 49,97% cazuri versus vârstnicii care folosesc trei și mai puține medicamente – 36,57% cazuri. Persoanele vârstnice sunt mai expuse iatrogeniei din cauza patologiei complicate și avansate; comorbiditățile favorizează polipragmazia, ca urmare apariția sindromului de iatrogenie, determinat în 2,19% cazuri.

Evaluarea problemelor majore geriatrice a relevat ponderea acestora în grupul vârstnicilor din studiu (figura 1).

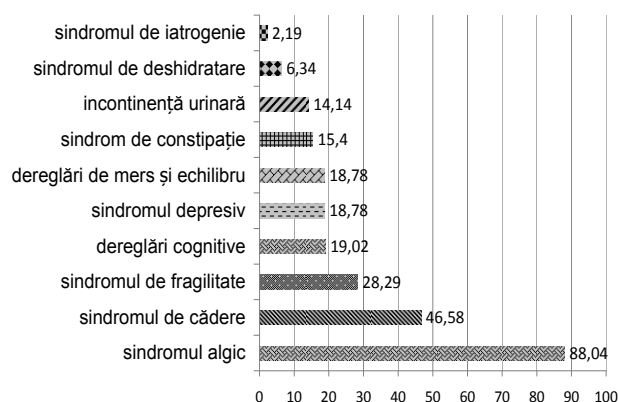

Figura 1. Prezentarea grafică a ponderii sindroamelor geriatrice la pacienții din studiu

Astfel, conform datelor prezentate în figura 1, cea mai mare pondere a avut-o sindromul algic – 88,04% cazuri, fiind urmat de sindromul de cădere – 46,58%, sindromul de fragilitate – 28,29% cazuri, sindromul de dereglări cognitive – 19,02%, dereglările de mers și de echilibru – 18,78% cazuri, sindromul depresiv – 18,78%, sindromul de constipație – 15,40%, incontinența urinară – 14,14% și sindromul de deshidratare – 6,34% cazuri.

Actualmente, populația vârstnică este mare consumatoare de servicii atât medicale, cât și de asistență socială, având o vulnerabilitate crescută la stresul fizic, psihic și social. Pe lângă cele relatate, totodată am fost interesați de problemele medico-sociale în abordarea geriatică în Republica Moldova, relatate de către medicii de familie. În acest sens, în a doua parte a studiului au participat 112 medici de familie, respectiv din zona Nord a țării – 19,64%, din zona Centru – 69,64% și din zona Sud – 10,71% de medici. Am determinat că numărul mediu de populație pe sectorul deservit de către un medic de familie a fost de $1801,42 \pm 62,15$ persoane, iar numărul mediu al celor cu vârsta ≥ 65 de ani a fost de $338,50 \pm 19,42$.

Numărul mediu de adresări ale vârstnicilor la medicul de familie a fost de $25,48 \pm 4,86$ cazuri, cel mai mare număr de adresări fiind stabilit în zona Sud – $57,25 \pm 28,33$ cazuri, urmată de zona Centru – $24,37 \pm 4,90$ cazuri și zona Nord cu $7,18 \pm 3,44$ cazuri.

Numărul mediu de vizite ale medicului de familie la domiciliul vârstnicilor în decursul ultimului an a fost de $19,13 \pm 4,42$. Cele mai frecvente vizite la domiciliu au fost stabilite în zona Centru – $17,7 \pm 4,82$, urmând zona Nord – $9,31 \pm 2,44$, apoi zona Sud cu $4,33 \pm 0,71$ cazuri.

Pe fundalul polipatologiei acute sau cronice existente au fost efectuate un șir de internări în secțiile de staționar, înregistrându-se o medie de $38,75 \pm 3,41$ cazuri anual. Cel mai mare număr de pacienți vârstnici internați au fost din zona Sud a țării – $55,41 \pm 11,1$ persoane, din zona Nord – $49,27 \pm 10,9$, iar zona Centru – $33,0 \pm 3,25$ pacienți internați. Numărul internărilor repetate ale pacientului vârstnic în decursul ultimului an a fost în medie de $5,63 \pm 1,24$.

Staționarul de zi este un centru de îngrijire de care pot beneficia pacienții vârstnici la locul de trai. Astfel, conform rezultatelor studiului, numărul mediu de beneficiari de serviciile staționarului de zi a fost de $36,86 \pm 4,26$ vârstnici. Media vârstnicilor beneficiari de staționarul de zi în zona Sud a fost de $55,08 \pm 10,57$, zona Nord – $41,18 \pm 9,12$, iar în zona Centru – $28,58 \pm 4,23$ persoane.

Pe lângă secțiile specializate, s-a raportat un număr important de persoane vârstnice care au urmat tratament balneosanatorial și a fost studiat numărul acestora în decursul ultimului an. Astfel, numărul mediu de vârstnici din zona Sud a țării beneficiari de tratament balneologic a fost de $82,25 \pm 23,08$, din zona Nord – $35,59 \pm 10,86$, din zona Centru – $29,16 \pm 4,51$ vârstnici.

A fost analizat de asemenea numărul vârstnicilor solitari (figura 2), determinând cifra medie de $25,81 \pm 3,37$, cu o prevalență în zona Nord – $43,59 \pm 9,48$ persoane, zona Sud – $36,50 \pm 6,06$ și zona Centru – $16,53 \pm 2,09$ persoane. Totodată, a fost stabilit numărul mediu de persoane grabatare, acesta constituind $9,46 \pm 1,41$ vârstnici. O medie mai mare a persoanelor grabatare a fost determinată în regiunea de sud a țării – $17,33 \pm 7,79$ persoane, urmată de regiunea de nord cu $8,72 \pm 0,99$ și cea de centru – $6,71 \pm 0,54$ vârstnici.

În cadrul studiului a fost determinat numărul mediu de vârstnici de pe sector aflați în aziluri, constituind $1,08 \pm 0,25$ persoane. În zona Sud a țării a fost stabilit un număr mai mare de vârstnici instituționalizați – $2,08 \pm 0,81$, comparativ cu zona Centru cu $0,97 \pm 0,31$ și zona Nord cu $0,63 \pm 0,21$ persoane.

Pe fundal de patologie cronică avansată, numărul mediu al persoanelor vârstnice aflate în secțiile paliative a fost de $6,98 \pm 1,83$, o prevalență mai mare a fost stabilită în raioanele de nord ale țării – $9,86 \pm 2,08$ pacienți, comparativ cu raioanele centrale cu $5,85 \pm 2,37$ și raioanele de sud cu $1,75 \pm 0,68$ pacienți.

Pacienții vârstnici singuratici, grabatari, instituționalizați și cei aflați la îngrijiri paliative re-

prezintă grupul vulnerabil, cu un procentaj mare de comorbidități, sindroame geriatrice, incapacitate funcțională și, respectiv, dependenți, de unde și nevoia de servicii sociale adecvate (figura 2).

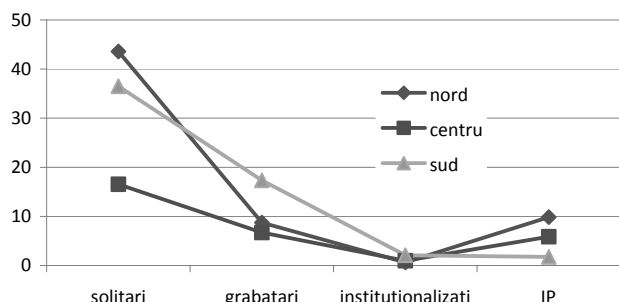

Figura 2. Prezentarea grafică a pacienților vârstnici vulnerabili

De asemenea, a fost analizată existența serviciilor sociale, sprijinul acordat (social, material) persoanelor vârstnice. Astfel, a fost stabilit numărul mediu de asistenți sociali pe sector – $2,36 \pm 0,17$ de lucrători sociali la un număr mediu de $338,50 \pm 19,42$ persoane vârstnice pe sector. Un număr mic de asistenți sociali a fost stabilit în regiunea de sud a țării, media fiind de $1,50 \pm 0,15$ asistenți, în regiunea de centru – $2,46 \pm 0,23$, iar în cea de nord – $2,63 \pm 0,28$ asistenți sociali pe sector.

Consecințele îmbătrânirii populației impun elaborarea și aplicarea unor strategii pe termen lung, care să vizeze o îmbunătățire a serviciilor medico-sociale pentru a ameliora calitatea vieții bătrânilor. Problematika persoanelor vârstnice este una complexă, din punctul de vedere al asistenței medicale și sociale acordate acestei categorii de populație, precum și al necesității de îngrijire a unui anumit contingent de persoane, fie prin instituționalizare, fie în familie. În acest context, apare necesitatea de elaborare a unei continuități medico-sociale care să vizeze servicii de îngrijire și de ocrotire a vârstnicilor la domiciliu: centre de îngrijire de zi, de noapte, de asistență medico-socială la domiciliu, de asistență socială specifică vârstnicului, unități ambulatorii sau rețea de asistență terminală.

Problemele socioeconomice și efectele restructurării societății creează probleme greu de rezolvat în ceea ce privește asigurarea unei protecții medico-sociale minime, în cadrul căreia ponderea cea mai mare o dețin persoanele vârstnice, fiind în același timp categoria populațională în rândul căreia modificările de vârstă produc creșteri importante ale mortalității și invalidității [5].

Concluzii

1. Datele preliminare din prima etapă a studiului au evidențiat principalele probleme cu care se confruntă populația vârstnică din Republica Moldova, și anume: singurătatea, izolarea socială, violența,

pe fundal de creștere a ponderii persoanelor cu polipatologie și sindroame geriatrice majore.

2. Populația vârstnică este mare consumatoare de prestații medicale și beneficiari de asistență socială, care includ adresări frecvente la medicul de familie, internări în staționar, dintre care repetat pe motiv de polipatologii, care pe fundalul crizei economice cu care se confruntă RM întâlnește mari dificultăți în contextul unui deficit financiar și populațional existent.

Bibliografie

1. Bălăceanu-Stolnici C. *Geriatrică practică*. București: Editura Medicală Amaltea. 408 p.
2. Biroul Național de Statistică, 2017.
3. Blain Hubert, Franco Alain. Document européen posant les bases des actions à venir dans le domaine de la promotion de la santé de la prévention, de la recherche fondamentale et des aspects cliniques des affections liées au vieillissement. In: *Revue de Gériatrie*, 2009, vol. 34, nr. 3, pp. 231-239.
4. Blaja-Lisnic N., Negară A., Grejdianu F. ș.a. Populația vârstnică din Republica Moldova, polipatologie și evaluare medico-socială. In: *Analele științifice ale USMF „Nicolae Testemițanu”*, vol. 3. Probleme actuale în medicina internă. Chișinău, 2009. 473 p.
5. Consiliul național al persoanelor vârstnice. Mai 2014.
6. *Corpus de Gériatrie*. France: Malestroit, Tome 1, 2, 2000, 188 p.
7. Cruz-Jenytoft J.A., Franco A., Sommer P., et al. European silverpaper on the future of health promotion and preventive action, basic research, and clinical aspects of age-related diseases. In: *Gerontotechnology*, 2008, nr. 7, pp. 331-339.
8. Ghidrai Olimpia. *Geriatrică și gerontologie*. Ediția II. Cluj-Napoca: Casa cărții de știință, 2002. 384 p.
9. Ghiuru Rodica. *Ghid de urgențe în geriatrică*. Iași: Junimea, 2007. 209 p.
10. Hoeymans Nancy, Anneke van den Berg Jeths. *Health status of the elderly in the future. Morbidity, performance and quality in primary care, Dutch general practice on stage*. Chapter 27, pp. 239-246.
11. Fondation Nationale de Gérontologie. *Livre Blanc de la Gériatrie Française*. Paris, 2004. 431 p.
12. Mark H. Beers. *The Merck Manual of Geriatrics*. Merck Research Laboratories, Division of Merck and Co., Inc. Third edition, 2000.
13. Negară Anatolie, Blaja-Lisnic Natalia, Lupașcu-Volentir Felicia ș.a. Evaluarea structurii morbidității populației vârstnice din Republica Moldova. In: *Materialele Congresului IV Național de Geriatrică și Gerontologie cu participare internațională*. București, 2009, p. 44.
14. Paladi Gheorghe. Considerații privind procesul de îmbătrânire demografică în Republica Moldova. In: *Akados*, 2008, nr. 3, pp. 64-69.
15. Corcea Nicolae. Violența în familie asupra vârstnicilor: aspecte criminologice și juridico-penale. In: *Revista Institutului Național al Justiției*. București, 2015, nr. 2(33).

Ana Popescu, dr. șt. med.,
cercet. șt. stagiar, asist. univ.,
IP USMF Nicolae Testemițanu,
tel.: + 37369279937,
e-mail: ana.popescu@usmf.md